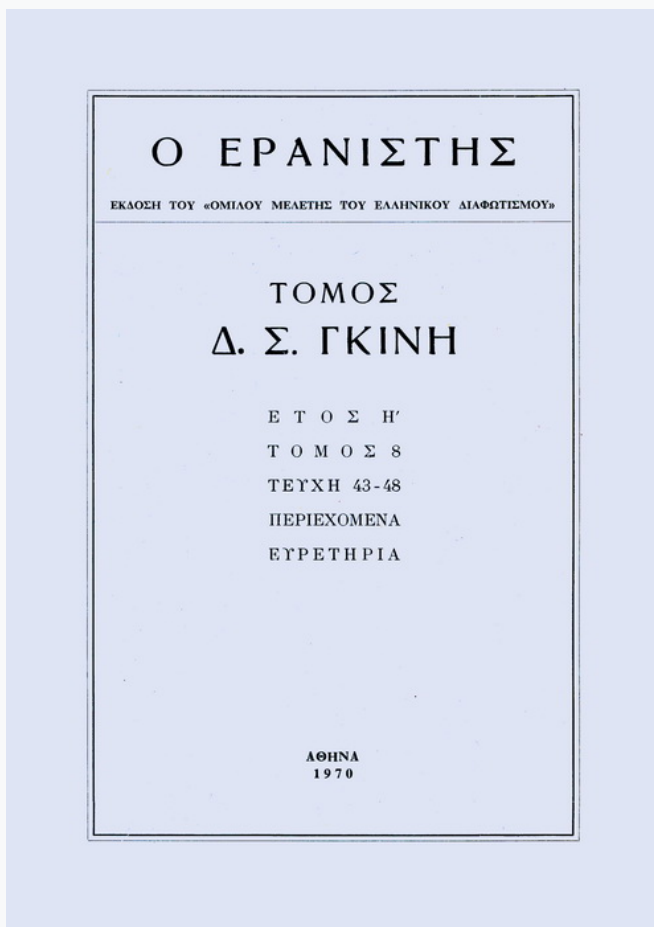

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

Μεταβίβαση κυριότητας και εμπορική επέκταση του τυπογραφείου Γλυκύ

Αγγελική Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά

doi: [10.12681/er.9925](https://doi.org/10.12681/er.9925)

Copyright © 2016, Αγγελική Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά Α. (2016). Μεταβίβαση κυριότητας και εμπορική επέκταση του τυπογραφείου Γλυκύ. *The Gleaner*, 8, 146–150. <https://doi.org/10.12681/er.9925>

ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗ ΚΥΡΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΓΛΥΚΥ

Ένα έγγραφο από το Άρχεϊο Γερούση¹ μᾶς ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ τὴν διατύπωση ὀρισμένων σκέψεων σχετικὰ μὲ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκὺ². Πρόκειται γιὰ μιὰ ἔντυπη ἐγκύκλιο τοῦ Ἰωάννη Ἀνδρέα Μιχαήλ Μυλωνόπουλου (Α) μὲ τὴν ὁποία γνωστοποιεῖ στὶς 11 Ἀπριλίου 1829 τὴν μεταβίβαση τῆς κυριότητος τοῦ τυπογραφείου στὸ ὄνομά του καὶ τὴν μετατροπὴ τῆς ἐμπορικῆς ἐπωνυμίας ἀπὸ «Michele e nipote Glichì» σὲ «Giovanni Andrea Michieli Milonopulo». ἄκόμα ἀνακοινώνει τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐπεκτείνῃ τὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἐπιχείρησής, οἱ ὁποῖες ἐκείνη τῇ στιγμῇ ἐμφανίζονται περιορισμένες.

Κάτω ἀπὸ τὴν ἐγκύκλιο αὐτὴ ὁ Ἰ.Α. Μυλωνόπουλος Γλυκὺς ἰδιοκτῆτης πλέον καὶ διευθυντὴς τοῦ τυπογραφείου Γλυκὺ ἔχει γράψῃ μιὰ ἐπιστολή, τὴν ὁποία ἀπευθύνει -μαζὶ φυσικὰ μὲ τὴν ἐγκύκλιο- στὶς 30 Ἰουνίου 1832 πρὸς τὸν Τεργεσταῖο ἔμπορο Σωτῆρη Γερούση (Β)· ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς γνωστοποιεῖ τὴν ἀπόφασή του νὰ ἐπεκτείνει τὶς ἐργασίες του ἐμπορευόμενος, παράλληλα μὲ τὰ βιβλία του, καὶ ἄλλα εἶδη καὶ τὸν καλεῖ σὲ συνεργασία ἀφοῦ τοῦ ὑπεθυμίζει τὴν παλιὰ γνωριμία τους. Στὴ συνέχεια, παραθέτει ἀναλυτικὸ τιμοκατάλογο εἰδῶν ποὺ προτίθεται νὰ ἐμπορευθεῖ· τὸ τιμολόγιο δὲν δημοσιεύεται ἐδῶ.

A.

Venezia 11 Aprile 1829

La Greca Tipografia, che da oltre due secoli esiste in questa Città, e che nell' ultima epoca correva in Dita Michiele e Nipote

1, Τὸ Ἀρχεῖο εὐρίσκεται στὸ ΚΝΕ/ΒΙΕ. Στὴν προσωρινὴ ταξινόμηση τὸ ἐγγράφο εἶναι καταταγμένο στὴν Ἀλληλογραφία 1832.

2. Γιὰ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκὺ βλέπε κυρίως τὴν μελέτη τοῦ Κ.Δ. Μέρτζιου, *Ἡ οἰκογένεια τῶν Γλυκῶν ἢ Γλυκῆδων. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ»* Ι' (1935) σ.

1 - 186. Ἐπίσης, Ἀθηνᾶγορα, μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργης, *Οἰκογένεια Γλυκᾶδων* «Νέος Κουβαρᾶς», στὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» Δ' (1929), σ. 64 - 70, καὶ Ν. Κοντοσόπουλος, *Τὰ ἐν Βενετῖα τυπογραφεῖα ἐλληνικῶν βιβλίων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν* (1954), σ. 60 ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν «Ἀθηνᾶ».

Clichì, da ora innanzi, attesa la cessione della particolare interessenza di Michiele fatta, ed accettata dal sottoscritto, viene ad essere cambiata nella Dita GIOVANNI ANDREA MICHIELE MILO-NOPULO GLICHI, (Cessionario del suddetto Michiele Glichì, e Procuratore della stessa Nipote pure Glichì) e sotto la Direzione dello stesso Cessionario e Procuratore.

Nell' enunziarvi la nuova Dita sostituita pella mutazione di uno degli interessati, vi si previene, che questa ritiene tutte le rappresentanze attive, e passive dell' anteriore, e che al pari di quella, si presterà questa nell' adempiere con tutta esattezza e correntezza ai comandi, che desidera copiosi dai suoi corrispondenti, pregandovi intanto di prendere ricordo del sottoscritto carattere, che solo firmerà per la Dita, e della stima con cui vi si offre.

Umilissimo Servidore

*Giovanni Andrea Michiele Milonopulo Glichì
Ἰωάννης Ἀνδρέας Μηχαῖλ Μολονόπουλος Γλυκός³.*

B.

Τεργέστη,

Κ. Σωτήρ Γερούση.

Ἐπειδὴ καὶ ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσω αὐτοῦ προσωπικῶς, χρῆός μου εἶναι νὰ σᾶς πέμψω τὸ παρὸν ἐγκύκλιον γράμμα τοῦ συστήματός μου διὰ νὰ σᾶς ἐνθυμίσω τὰς τότε ποιηθείσας ἀποφάσεις περὶ τῆς πραγματείας τῶν τῆς τυπογραφίας μου βιβλίων. Καὶ καθὼς τὸ εἶδος τοῦτο ἔγεινε κατὰ δυστυχίαν ἀντικείμενον ἐμποδίου, οὕτως ἀπεφάσισα νὰ ἐκτανθῶ καὶ εἰς ἄλλα εἶδη ἀνταποκρίσεων, καὶ ἃς εἶναι πρὸς ὀδηγίαν σας ὅτι ἐκτὸς τῆς εἰρημένης πωλήσεως τῶν βιβλίων τῆς ἰδικῆς μου Τυπογραφίας, ἐκλαμβάνω καὶ ὅποιανδήποτε παραγγελίαν περὶ εἰδῶν τῶν ἐδῶ κτιρίων μας, ὡς Κονταρίαις, γυαλῖα, εἰργασμένα ἀπὸ τὰ κτίρια τοῦ Μουράνου, σκούφιας, φέσσους, ἄσπρους κοκκίνους καὶ μαβιούς, χαρτὶ ἀπὸ κάθε εἶδος, σιδηρικὰ ἐξειργασμένα, πράγματα κασσιτέρου, ὄρειχάλκινα, χάλκινα μεμιγμένα, ἐργασίας χαλκίνας, χόρδας ἁρμονικᾶς, καὶ παππούτζια γυναικεῖα κ.τ.λ., καθὼς καὶ ἐκλαμβάνω καὶ τὸ βάρος νὰ πωλήσω κάθε ἄλλο ἐξωτερικὸν εἶδος δι' ἐτοίμην πληρωμὴν καὶ ἀκόμη εἰς ἀναλαγὴν μὲ τὰ προεξηγμένα σας.

3. Οἱ ὑπογραφῆς αὐτόγραφες.

Καταδεχθήτε οὖν νὰ λάβητε, Κύριε, μνήμην τῆς εἰς τὸ τέλος ὑπογραφῆς μου διὰ νὰ μὴ πιστεύσητε εἰς ἄλλην καὶ ἐν ᾧ τοιμῶ νὰ παραγγέλωμαι εἰς τὴν δοκιμασμένην σας φιλίαν διὰ νὰ σᾶς δουλεύσω εἰς τὰ ὅσα σᾶς προεσημείωσα καὶ σᾶς χρειάζουσι, σᾶς βεβαιῶν ὅτι ἐκ μέρους μου δὲν θέλω λείπει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀξιωθῶ τῆς συμπαθείας σας, βέβαιος ὢν, ὅτι θέλω σᾶς δουλεύσει μὲ πᾶσαν προθυμίαν, καὶ προσπαθήσει πάντοτε τὴν μεγαλητέραν ὠφέλειάν σας.

Ἐδῶ παρακάτω σᾶς δίδω σημείωσιν τῶν τρεχουσῶν τιμῶν κάποιων εἰδῶν διὰ νὰ δουλευθῆτε, καὶ σᾶς στέλλω προσέτι τὰ δοκίμια τῶν χαρτίων, τὰ ὅποια μοὶ παραγγείλατε. Καὶ εἰς τὴν ἀκαρτέρησιν τοῦ νὰ δυνηθῶ, Κύριε, νὰ λάβω μαζῆ σας μίαν πλουσίαν ἀνταπόκρισιν μὲ ἀμοιβαίαν ὠφέλειαν, εἰς τὴν ἐλπίδα νὰ τιμηθῶ μὲ τιμίας σας προσταγάς, θέλω εἶσθαι εἰς κάθε δοκιμῆν.

Βενετία 30 Ἰουνίου 1832

Ὁ εὐπειθέστατος δοῦλος σας

Ἰωάνν. Ἀ. Μιχαήλ Μυλωνόπουλος Γλυκῆς

Στὰ 1828 τὸ τυπογραφεῖο Γλυκῆ περνάει δύσκολες στιγμές. Χρωστᾶται χρήματα στὴν ἐκκλησία γιὰ ἐνοίκια τοῦ καταστήματός του καὶ τὰ πληρώνει σὲ εἶδος⁴. Ἡ ἐκδοτικὴ του δραστηριότητα ἔχει περιοριστεῖ στὸ ἐλάχιστο. Ἐκεῖνο τὸν χρόνο ἐκδίδει μόνο δύο βιβλία⁵.

Τις αἰτίες μπορούμε εὐκολὰ νὰ τὶς προσδιορίσουμε· τὸ ἐμπόριο καὶ εἰδικὰ ἡ τυπογραφία στὴ Βενετία διέρχεται στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19^{ου} αἰ. γενικὴ κρίση⁶. Νέα ἐμπορικὰ κέντρα στὴν Εὐρώπη, νέες ἀγορὲς βιβλίων ἐφοδιάζουν τὴν Ἑλλάδα⁷, ἐνῶ ἀντίθετα τὰ πολεμικὰ γεγονότα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο περιορίζουν τὴν ζήτηση βιβλίων. Ἐξἄλλου οἱ ἀνάγκες τοῦ τόπου καλύπτονται τώρα καὶ θὰ καλύπτονται ἀποτελεσματικώτερα στὰ ἐπόμενα χρόνια ἀπὸ τὰ τυπογραφεῖα ποὺ ἰδρύνονται στὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια.

Ὅσο γιὰ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκῆ, τὸ συναντᾶμε τώρα μὲ τὴν ἐπωνυμία «Michiele e nipote Glichis». Ὁ Μιχαήλ Γλυκῆς ὅμως πολὺ γέρος καὶ χωρὶς ἄμεσο διάδοχο, πεθαίνει τὸ 1831 σὲ ἡλικία 101 ἐτῶν⁸. Μὲ

4. Κ.Θ. Δημαρᾶς, *Βενετία 1477, 1828*. Ἐνάτυπο ἀπὸ τὰ «Θησαυρίσματα» 1 (1962), Βενετία, σ. 12.

5. Γ. Πλουμίδη, *Τὸ βενετικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ Πάνου Θεοδοσίου* (1755 - 1824), 1969, σ. 98.

6. C. Harbagallo, *Le origini della grande industria contemporanea*, Perugia - Venezia 1930, II.

7. Ἰω. Βελούδη, *Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία*. Βενετία 1872, σ. 130.

8. Κ. Μέρτζιου, ἔ.ἀ., σ. 5.

τὴν μεταβίβαση τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς διεύθυνσης τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τὸ 1829 στὸν Ἰωάννη Ἀνδρέα Μιχαὴλ Μυλωνόπουλο Γλυκῦ, οἱ ἐργασίες παίρνουν νέα ὄψη καὶ ἔκταση⁹. Τὸν ἴδιο χρόνο οἱ ἐκδόσεις νέων βιβλίων γίνονται 8. Τὸ 1830, 16, τὸ 1831 πάλι, μόνο 3¹⁰. Ὡστόσο ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐμπρὸς ὁ Μυλωνόπουλος ἀποφασίζει μόνος πιά γιὰ τὴν τύχη τῆς περιουσίας του: δὲν περιορίζεται στὴν ἔκδοση καὶ διάθεση βιβλίων, ἐπεκτείνεται καὶ σὲ γενικὸ ἐμπόριο. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ στέλνει ἐνημερωτικὰ γράμματα στοὺς διαφόρους ἐμπόρους —ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ στὸν Σωτῆρη Γερούση στὴν Τεργέστη— ἀνακοινώνοντας τὴν ἀπόφασή του καὶ καλώντας τους σὲ συνεργασία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιβλία λοιπὸν ὁ οἶκος Γλυκῦ στὴν νέα του μορφή θὰ προσπαθῆσει νὰ τοποθετήσῃ στὴν ἑλληνικὴ ἀγορὰ καὶ γενικώτερα στὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς προϊόντα τῆς εὐρωπαϊκῆς βιομηχανίας: τὸ χαρτί, τὰ κάθε εἴδους οἰκιακὰ σκεύη, οἱ σκοῦφοι, εἶναι τὰ ἐμπορεύματα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἀσχοληθεῖ ἢ ἐπιχειρήσῃ¹¹.

Βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ τυπικὴ περίπτωση ἐμπορικῆς μεταμόρφωσης ὕστερα ἀπὸ τὶς νέες οἰκονομικὲς συνθῆκες, οἱ ὁποῖες διαμορφώνονται μὲ τὴν δημιουργία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους: ἐνῶ δηλαδὴ στὸ νέο κράτος οἱ ἀνάγκες τῆς ἀγορᾶς σὲ βιβλία θὰ καλυφθοῦν σύντομα ἀπὸ τὴν ἐντόπια παραγωγή, ἡ κάλυψη τῶν ἀναγκῶν σὲ βιομηχανικὰ εἶδη δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ γιὰ ἓνα μεγάλο ἀκόμη χρονικὸ διάστημα.

Φυσικά, ὁ νέος ἰδιοκτήτης τοῦ τυπογραφείου, προκειμένου νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ ἄλλη μορφή ἐμπορίου, δὲν περίμενε νὰ παύσει ἐντελῶς ἡ ζήτηση βιβλίου ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τῆς Εὐρώπης.

9. Γιὰ τὴν τύχη τοῦ τυπογραφείου Γλυκῦ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μιχαὴλ ὀλίγα πράγματα εἶναι γνωστά. Τὶς πρῶτες πληροφορίες δίνει ὁ Ἰ. Βελούδης, ἔ. ἀ., σ. 130: «Ἐξ ὧν [τῶν τυπογραφείων] τοῦ Γλυκῦ τὸ κατάστημα (τὸ διατηρηθὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου, ὑπὸ τοῦ ἀπογόνου αὐτοῦ Μιχαὴλ ἕως τοῦ 1831) μετέβη ὑπὸ τὴν αὐτὴν προσηγορίαν, ἀπὸ κατόχου εἰς κάτοχον, καὶ περιωρίζετο (1847) μόνον εἰς τὴν δημοσίευσιν ἱερῶν βιβλίων». Ὁ Κ. Μέρτζιος, ἔ. ἀ., δὲν προσθέτει τίποτε νεώτερο σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ θέμα.

Ἄ Δ. Γκίνης, *Συμπλήρωσις τοῦ καταλόγου τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκῆως*, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» ΙΒ' (1937), σ. 175 - 179 συμπληρῶνει τὸν Μέρτζιο μὲ ἐκδόσεις τοῦ οἴκου ὡς τὸ 1854 καὶ φτάνει ἔτσι στὴν χρονολογία ποὺ σταματᾷ ἡ λειτουργία τοῦ τυπογραφείου. Ὁ Ν. Κοντοσόπουλος, ἔ. ἀ., σταματᾷ τὴν ἔρευνά του στὰ 1821.

10. Γ. Πλουμίδη, ἔ. ἀ., σ. 89.

11. Μόνον αὐτὰ τὰ εἶδη περιλαμβάνει στὸν τιμοκατάλογο τὸν ὁποῖο ἔχει ἐπισυνάψει στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Σωτῆρη Γερούση.

Ἔτσι, δὲν εἶναι χωρὶς σημασία γιὰ τὸ ἐμπόριο τοῦ βιβλίου νὰ δοῦμε πάλι ἀπὸ τὸ ἴδιο Ἀρχεῖο μιὰ παραγγελία τοῦ Σωτήρη Γερούση πρὸς τὸν Γλυκὺ. Στὶς 2 Ὀκτωβρίου 1832 ὁ Γερούσης παραγγέλλει τὰ παρακάτω βιβλία:

	Σώματα	Τιμὴ σὲ λίρες	Ἀξία
Ὀκτώηχοι	2.500	1,14	2.850
Παιδαγωγίαι	4.000	4	800
Ψαλτήρια	600	1,14	684
Γραμματικὲς Λασκάρεως	200	4	800
Αἴσωποι	100	4	400
Ἀπόστολοι	10	9	90
Ὁρολόγια	5	12	60
Ἐγκυκλοπαιδεῖαι	10	34	340

6.024

Τόσο οἱ ἀριθμοὶ τῶν σωμάτων ὅσο καὶ οἱ τιμὲς καὶ τὰ εἶδη τῶν βιβλίων δείχνουν ὅτι τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐξακολουθοῦν στὰ 1832 νὰ τροφοδοτοῦν σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς εἰδικὲς ζητήσεις τῆς ἑλληνικῆς ἀγορᾶς¹². Αὐτὸ τουλάχιστον δείχνει ἡ παραγγελία. Χωρὶς οἱ παραπάνω ἀριθμοί, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ ἀπλὴ δειγματοληψία, νὰ παύουν νὰ εἶναι ἐντυπωσιακοί, ἕνας συνδυασμὸς παραγγελιῶν θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε σὲ ἀσφαλέστερα συμπεράσματα.

Αὐτὸ πάντως, τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ εἰποῦμε τώρα εἶναι ὅτι τὸ τυπογραφεῖο Γλυκὺ ὡς τυπογραφικὴ ἐμπορικὴ ἐπιχείρηση, ἀφοῦ ἀνθίσει γιὰ ἐνάμισυ αἰῶνα, ὑποχρεώνεται κάτω ἀπὸ τὶς νέες συνθήκες νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ ἐμπορικὸ οἶκο γενικοῦ ἐμπορίου.

Ἀγγελικὴ Παναγιωτοπούλου - Γαβαθᾶ

12. Οἱ μεγάλοι ἀριθμοὶ οἱ ὁποῖοι αὐτὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐξυπηρετοῦν ἀντιστοιχοῦν στὴν Ὀκτώηχο καὶ στὸ τοὺς διδασκτικούς τοὺς σκοπούς.
Ψαλτήρι ὀφείλονται στὸ ὅτι τὰ βιβλία